

Lærerutdanningsgåten

Av Arve Mathisen

Steinerskolen nr 1/2011

Hvilke egenskaper hos lærere fører til læring hos barn og unge? Dette tilsynelatende enkle spørsmålet har vist seg å være svært vanskelig å gi noe eksakt svar på. Ganske sjokkerende finner for eksempel et forskerteam ved NIFU STEP i Oslo ”en tydelig negativ effekt av andelen lærere med godkjent lærerutdanning” når de undersøker sammenhengen mellom lærernes utdanningsbakgrunn og elevprestasjoner på ungdomstrinnet¹. Forskerne stusser naturligvis ved fenomenet og påpeker at det bør undersøkes nærmere. Hvordan kan det være mulig at lærerutdanning hemmer læring? Det bør absolutt ikke trekkes raske konklusjoner fra en slik rapport. For eksempel var andelen lærere uten lærerutdanning i denne undersøkelsen svært liten.

Forskere har lenge vært opptatt av sammenhengen mellom lærerutdanning og elevenes læring, og i 2005 offentliggjorde nederlenderne Niels Brouwer og Fred Korthagen resultatene fra en stor undersøkelse der spørsmålet gjaldt: *Can Teacher Education Make a Difference?*². I deres gjennomgang av tidligere forskning blir det klart at svaret på spørsmålet regnes som åpent. Forskerne er uenige. Brouwer og Korthagen konkluderer for sin del med at nyutdannede lærere preges mer av sine første erfaringer på skolen enn av lærerstudiet, men at lærerutdanning *kan* ha en betydning dersom studiet legger vekt på nærhet mellom teori og praksis og på det personlige engasjementet hos lærerstudentene.

Ny norsk lærerutdanning

Høsten 2010 ble det igangsatt en ny lærerutdanning i Norge. Den gamle allmennlærerutdanningen ble erstattet av en todelt grunnskolelærerutdanning der studentene enten blir lærere for 1. – 7. klasse eller for 5. – 10. klasse. For den øvre del av grunnskolen består det nye studiet av tre skolefag pluss pedagogikk og elevkunnskap. De kommende småskolelærerne får en noe større fagkrets, men felles for begge retningene er at tre fjerdedeler av studietiden vies fag og kun én fjerdedel handler om lærerens mer overordnede oppgaver på skolen knyttet til eksempelvis klasseledelse, elevforståelse, kommunikasjon, psykologi eller læringsteori.

Dette er den fjerde reformen av norsk lærerutdanning på mindre enn 20 år, og for hver reform tiltar statens detaljstyring, samtidig som utdanningen har blitt mer spesialisert og mer

¹ Opheim, Vibeke, Grøgaard, Jens B., Næss, Terje (2010). *De gamle er eldst? Betydning av skoleressurser, undervisningsformer og læringsmiljø for elevenes prestasjoner på femte, åttende og tiende trinn i grunnsopplæringen*. NIFU STEP, Rapport 34/2010.

² Brouwer, Niels, Korthagen, Fred (2005). *Can Teacher Education Make a Difference? American Educational Research Journal, Vol. 42(1)*, pp. 153–224.

konsentrert om det faglige innholdet i skolen³. I tråd med problemstillingen ovenfor, kan man spørre seg hvilken begrunnelse norske skolemyndigheter har for å styre lærerutdanningen mot et stadig sterkere fokus på fag og nå også oppdeling i aldersgrupper? I forkant av reformen, for å finne ut mer om lærernes betydning for elevenes læring, engasjerte departementet *Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning*⁴ for å lage en systematisk kunnskapsoversikt over hvilke kompetanser hos lærere som fører til læring hos barn og unge. Basert på mer enn 6000 pedagogiske og utdanningsvitenskapelige studier kunne *ikke* Dansk Clearinghouse konkludere med at lærernes formelle kompetanse var mest avgjørende. De oppga både forskningsmetodiske og innholdsmessige grunner til dette, og avgrenser seg til å uttale seg om virkningen av læreres samlede, eller 'manifeste' kompetanse innenfor tre områder: 1) evnen til å skape gode relasjoner med elevene, 2) være tydelige i å lede undervisningen og 3) mestre kunsten å formidle fagstoffet på en klar og engasjerende måte. Store internasjonale studier peker i samme retning⁵. Det avgjørende er lærerens evne til å utøve undervisningskunst, for å bruke et steinerpedagogisk uttrykk. Da teller evnen til å fortelle, til å gi tydelige tilbakemeldinger, til å forstå elevenes forutsetninger for læring og til å kunne vekke interesse og undring i timene.

Selv om det har vist seg svært vanskelig å påpeke en direkte årsakssammenheng mellom formell faglig kompetanse hos lærerne og elevers læring, er det likevel bred enighet om at en lærer må ha tilstrekkelig fagkunnskaper til å forberede, lede og evaluere sin undervisning. Forskingen nevnt ovenfor peker på at solide fagkunnskaper hos læreren først blir fruktbare for elevenes læring når den forbindes med formidlingsevne og pedagogisk takt. Klasseledelse, relasjonsbygging og fagdidaktisk gjennomarbeidet undervisning hører sammen i en helhet. En lærer må kjenne sine fag så vel som læreryrkets etiske, 'håndverksmessige' og undervisningskunstneriske aspekter. Han eller hun må ha en grunnleggende faglig innsikt i fagets oppbygning, dets historikk og tolkningsperspektiver. Men spørsmålet består om det er nødvendig å bruke et helt år av lærerstudiet på matematikkstudier for å kunne undervise faget i ungdomsskolen? Hva går fremtidens lærerstudenter miste av når tre av fire år i utdanningen brukes til fagstudier?

Nordiske perspektiver

Ser vi på lærerutdanning i et nordisk perspektiv, avtegner det seg ulike løsninger. I Sverige og Norge finner vi en sterk statlig styring med tiltagende spesialisering. Lærerutdanningene blir

³ Se Karlsen, Gustav E. (2005). Styring av norsk lærerutdanning et historisk perspektiv. *Norsk pedagogisk tidsskrift* nr. 6, side 402-416 for en oversikt.

⁴ Nordenbo, Sven Erik (2008). *Lærerkompetanser og elevers læring i barnehage og skole: et systematisk review utført for Kunnskapsdepartementet, Oslo*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag og Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning.

⁵ Se blant annet Hattie, John (2009). *Visible learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London: Routledge, Cuban, Larry (2009). *Hugging the Middle: How Teachers Teach in an Era of Testing and Accountability*. New York: Teachers College Press, og Haug, Peder (2010). *Kvalifisering til læreryrket*. Oslo: Abstrakt..

her i større grad akademiserte. I Danmark har man beholdt en mer tradisjonell seminarmodell for lærerutdanningen der en lærer etter endt studium kan undervise i alle fag. Utdanningen i Danmark har en større grad av autonomi, og er mer rettet mot læreryrkets 'håndverksmessige' sider. Den finske lærerutdanningen er et femårig masterstudium der studentene enten velger å bli klasselærer i de lavere klassene eller faglærer oppover i skolen. I Finland er den statlige styringen minimal, og lærerutdanningen er svært populært blant studentene. Det er vanskeligere å komme inn på lærerutdanning enn for eksempel på medisin eller journalistikk. Som kjent skårer Finland i en klasse for seg på PISA-undersøkelsene. De ligger gjennomsnittlig nesten 10 % over de andre nordiske landene og OECD-gjennomsnittet. Mellom Norge, Sverige og Danmark er forskjellene så små at de statistisk sett ikke er utslagsgivende. Ut fra resultatene på PISA kan det altså ikke sies om den ene eller den andre av de ikke-finske, nordiske lærerutdanningene gir bedre resultater.

Steinerskolene i nasjonale prøver

Steinerskolene har de tre siste årene måttet delta i nasjonale prøver. Resultatene fra prøvene er offentliggjorte og en upublisert beregning av resultatene⁶ for de deltagende steinerskolene viser at de ligger nesten 10 % over landsgjennomsnittet. Det vil si at steinerskoleelever skårer prosentvis like mye over gjennomsnittet som finske elever gjør i forhold til de andre nordiske landene i PISA-undersøkelsene. For steinerskolene har det vært et problem at nasjonale prøver for de yngste steinerskoleelevene til dels dreier seg om temaer som først tas opp i undervisningen på senere klassetrinn. Nå vet vi også at foreldrenes utdanningsbakgrunn har stor betydning for barnas skoleresultater, så det er ingen grunn til å trekke alt for sterke konklusjoner på bakgrunn av dette. Men vi kan med en viss støtte i tallene anta at elever ved steinerskolene får en jevn god læring i basisfagene, i tillegg til hva de får ut av steinerskolens pedagogiske opplegg i et større perspektiv.

Lærerutdanningen på Steinerhøyskolen

Steinerhøyskolen er nå i gang med arbeidet for å utvide den nåværende treårige steinerpedagogiske lærerutdanningen til å bli fireårig. Steinerhøyskolen har hatt en modell som likner mest på den danske lærerutdanningen. Her har studentene fått en bred introduksjon til fagene og deres undervisningsmetodikk. Studentene har øvet seg i kunstneriske aktiviteter som musikk, fortellerkunst, dans, drama, maling, tegning og modellering. De har studert steinerpedagogisk teori, antroposofi og profesjonsrelevante temaer rettet mot sine fremtidige arbeidsoppgaver i skolen. Den faglige spesialiseringen har vært relativt liten.

I 2008 ble det gjennomført en undersøkelse der alle uteksaminerte studenter fra Steinerhøyskolen de ti siste årene fikk tilsendt et spørreskjema. Skjemaet inneholdt spørsmål

⁶ Basert på data tilgjengelig fra www.nettavisen.no (21.12.2010) skåret steinerskolene ca 9% over landsgjennomsnittet i 2008, ca 14% over i 2009 og ca 6% over i 2010. Data fra steinerskolene utgjør ca 1% av de tilgjengelige resultatene fra nasjonale prøver.

fra den store norske, offentlige undersøkelsen av høyere utdanning, StudData. Et betydelig flertall av studentene meldte tilbake at de var meget tilfredse med sin utdanning, de opplevet den som relevant for arbeidet i skole eller barnehage, og de ville valgt samme utdanning og samme utdanningssted dersom de skulle velge på nytt⁷.

Steinerhøyskolen har utviklet en modell for sin nye lærerutdanning der studentene de tre første årene arbeider med skolefag, undervisningskunst, pedagogikk og elevkunnskap på en integrert måte og gis en bred kompetanse for undervisning som klasselærer på steinerskolen. Det betyr at teori, praksis og kunstneriske uttrykksformer undervises og øves parallelt. Det fjerde året skal etter planen kunne tas som fagfordypning i ett eller to skolefag ved en offentlig lærerutdanning. Dersom det lar seg gjøre, vil et frivillig femte påbygningsår tilbys studenter som i tillegg ønsker kompetanse for undervisning i 1. – 7. klasse i offentlig skole.

Den usikkerhet som er knyttet til betydningen av lærerutdanningen for elevenes læring burde komme steinerskolene til gode ved at de får fortsette sin brede, integrerte og undervisningskunstneriske lærerutdanning. Skole-Norge trenger et pedagogisk mangfold der flere og ulike veier kan få føre til læreryrket.

⁷ Se midlertidige rapporter fra undersøkelsen på http://www.rshoyskolen.no/storage/pdf/RSH_U08_midl.pdf og http://www.rshoyskolen.no/storage/pdf/RSH_U08_antall_2010.pdf.